

Відгук

про дисертаційне дослідження **Сюй Ченьцзи**
«Формування творчої компетентності майбутніх учителів
музичного мистецтва на засадах функціонально-системного підходу»
подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Підготовка майбутніх бакалаврів музичного мистецтва сьогодні, в умовах складного й мінливого соціокультурного й мистецького середовища, спрямована на формування здатності виконувати свої обов'язки на високому творчому рівні. Зважаючи на потреби суспільства у творчих, цілеспрямованих і відповідальних учителях, здатних забезпечувати світоглядно-виховний, художньо-орієнтований та особистісно-індивідуалізований вектор процесу музичного виховання й освіти учнів нових генерацій, зростає важіль зацікавленості учнів в сприйнятті й пізнанні художньо-якісних музичних творів, інноваційних методів й технологій музично-педагогічного впливу на своїх вихованців з урахуванням їхніх вікових та індивідуально-особистісних властивостей. Відзначимо, у зв'язку з цим, важливість формування творчих потенцій майбутніх учителів музичного мистецтва, виховання їх як творчих спеціалістів.

Актуальність обраної здобувачем проблеми, її недостатня науково-теоретична розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження Сюй Ченьцзи «Формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах функціонально-системного підходу». Вважаємо, що тема дисертації є актуальною, відповідною змісту спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Її назва сформульована коректно.

Дисертаційне дослідження Сюй Ченьцзи входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» є складником наукової теми кафедри музичного мистецтва і хореографії факультету музичної та хореографічної освіти «Теорія і методика підготовки майбутніх фахівців мистецького та мистецько-педагогічного профілю в контексті соціокультурної парадигми (реєстраційний номер 0120U002017).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці методики формування в майбутніх учителів музичного мистецтва творчої компетентності на засадах функціонально-

системного підходу. Автором сформульовано п'ять завдань, які дозволяють всебічно розкрити концептуальний задум дослідження.

Теоретико-методологічна основа дослідження становили філософські праці, в яких розкривається природа музичного мистецтва як особливої форми художньо-пізнавальної й творчої діяльності та індивідуалізовано-творчого самовираження й самореалізації особистості; концептуальні засади теорії діяльності, фізіології, музичної психології, вікової педагогіки й методології музичної освіти, дослідження в галузі функціонально-системної організації освітнього процесу й здобутків педагогічної інноватики, на яких ґрунтується дослідження проблеми формування творчої компетентності студентів, дослідження в галузі педагогіки й психології, методики формування компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, що реалізується у просвітницькому, виконавському, досвідно-методичному різновидах фахової діяльності; праці, присвячені досвіду використання інноваційних методик, зокрема – застосування ІКТ в процесі навчання й педагогічної практики майбутніх учителів музичного мистецтва; праці зарубіжних авторів з досліджуваної проблеми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків

Науковий апарат дослідження Сюй Ченьцзи (методологічна основа, теоретичні основи, методи, наукова новизна отриманих результатів, їх практична значущість) дозволяють засвідчувати високу наукову культуру мислення автора, логічність викладення тексту, обґрунтованість структури дисертації, доцільну змістовну наповненість структурних підрозділів дослідження.

У *вступі* обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; висвітлено теоретико-методологічну основу; розкрито методи і наукову новизну, практичне значення результатів дослідження; представлено їх апробацію, публікації, особистий внесок здобувача, структуру та обсяг дисертації. Здобувачем визначено п'ять завдань, які дозволяють досягнути мети дослідження.

Обґрунтовуючи у *розділі першому* теоретичні основи формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, науковець зупиняє увагу на понятті творчої компетентності у науковому дискурсі та сутнісній характеристиці й структурі творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Розглядаючи історико-культурний ракурс проблеми творчості (Піфагор, Плотін, Геракліт, Демокріт, Аристотель, Платон, Горацій, Цицерон; Аврелій Августин, Фома Аквінський, Боецій; Мікеланджело,

Рафаель, Леонардо да Вінчі, композитори-поліфоністи, автори опер, педагоги-вокалісти епохи Відродження; Гегель, Кант; Фрейд, Юнг, Вертгеймер; Маслоу, Роджерс, Маркус; Сухомлинський, Піаже), автор доходить до узагальнення про визначальну роль процесу генерування нових та оригінальних ідей, ситуацій прийняття рішень, пошуку нових підходів до розв'язання проблемних ситуацій. «Творчість у цьому контексті часто асоціюється з потенціалом особистості, який може бути розвинений за допомогою відповідних стимулів, навчання й набуття практично-творчого досвіду. Важливими характеристиками творчого процесу визнаються спонтанність, незалежність мислення, розвинена уява та здатність аналізувати проблеми й знаходити способи їх вирішення з нестандартної позиції» (с. 36). Результатом осмислення змістових аспектів феномену стала систематизація проявів творчості, здійснена автором (с. 36-37), а також осмислення особливостей прояву творчості в галузі музичного мистецтва.

Їх осмислення через художнє мислення, системну обробку художньої інформації, види творчості за способом і сутнісною формою прояву інноваційної активності, мистецько-чуттєві враження й уявлення, оволодіння музичною мовою, сприйняття музичного твору, різні види виконавської діяльності тощо призвели до розробки науково продуктивної авторської схеми якісних характеристик рівнів прояву творчої активності вчителів музичного мистецтва в типових видах фахової діяльності (с. 40). Науково цінною видається авторська класифікація різноманітних творчих форм методико-практичної діяльності підготовки випускника вищого музично-педагогічного закладу, що надало «підстави визначити прояв творчої сутності в галузі мистецько-методичній діяльності як процес генерації нових мистецько-педагогічних феноменів, що реалізуються у процесі висування інноваційних методичних ідей, методів і технологій вирішення педагогічних завдань, а звідси – і пов'язувати його із набуттям компетентності в процесі опанування формами й методами педагогічно-творчої діяльності й набуття творчої компетентності» (с. 44). Розлогим та доцільним видається дискурс про сутність категорій «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетентність вчителя», «професійна компетентність майбутнього учителя музики», «фахова компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва», в якому диференціюється нюанси змістової різниці між ними.

Концептуально важливим є теоретичне виведення професійно-діяльнісних функцій вчителя музичного мистецтва (музичного просвітника, формувально-виконавська, методико-гностичної підготовленості), які безпосередньо пов'язані з феноменом творчої компетентності учителя

музичного мистецтва як цілісно-особистісного утворення, сформованого на засадах внутрішньої потреби в оволодінні творчими навичками, спрямованими до вирішення функціонально-педагогічних завдань і творчої самореалізації особистості (с. 55).

Занурюючись до проблеми сутнісної характеристики та структури творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, науковець апелює до творчої компетентності як еталону якісної підготовки, сформованості вмінь та навичок, що сприяють успішній професійній діяльності.

Наголошується на широкому спектрі компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва, інтегративності явища творчої компетентності та його структурній ускладненості, зокрема: особистісно-мотиваційного, когнітивно-творчого, методико-гностичного та творчо-результативного компонентах. Деталізуючи зміст кожного з них, автор підкреслює важливість: доведення до кожного учня особистісної цінності навчання музики, стимулювання музично-пізнавальної та виконавсько-творчої активності, зростання інтересу студентів до опанування інноваційно-творчими формами фахової діяльності у першому компоненті; оперування інтегративно-узагальненими знаннями в активних формах діяльності, результатами аналітичного та апперцептивного сприйняття музичних вражень, опанування вектору підготовки до музично-просвітницької діяльності – у другому; оволодіння методологічними, методичними, технологічними основами професійної підготовки, діагностичними, доступними й ергономічними діагностичними методиками, формування пошуково-дослідницьких знань і вмінь, вдосконалення інноваційної-методичної підготовки – у третьому; досягнення творчого рівня впровадження всієї сукупності інтегрованих знань у різних формах діяльності, здатності до організації слухання музики на уроках, культури мовлення вчителя, педагогічного артистизму, високого рівня виконавської діяльності у презентації музичного тексту і формуванні у школярів здатності глибоко аналізувати, відчувати й розуміти музику, оволодіння специфічними формами продуктивної музично-творчої діяльності – у четвертому.

У *другому розділі* дисертації Сюй Ченьци висвітлюються наукові і методичні засади формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. У першому підрозділі досліджено функціонально-системний підхід як наукове підґрунтя формування в майбутніх бакалаврів музичного мистецтва творчої компетентності, зважаючи на висхідну позицію, що «творча діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва має організовуватися як багатовекторний процес, спрямований на виконання

комплексу завдань – виховних, розвивальних, освітніх тощо» (с. 79). Саме такій настанові відповідає потенціал функціонально-системного підходу.

Автором, услід за М. Холлідесом, систематизовано метафункції мови в соціумі, що вплинуло на адаптацію лінгвістичних знань до завдань освітньої галузі. У джерелах із загальної та мистецької педагогіки, як аспекти функціонально-системного підходу, артикулюються позиції: впливу на індивідуальні здібності та компетентності здобувачів; системність, цілісність та процесуальність підготовки; сприяння адаптації студентів до умов мистецько-освітнього процесу, формування їх професійних компетентностей, творчої самореалізації та самопроєктування в музичній діяльності; обґрунтування музичного мислення та мовлення як функціональних систем тощо. Розглянуто комплекс професійно-діяльнісних функцій майбутніх учителів музичного мистецтва як ролей «лектора, який передає інформацію про музичні явища, співака, який презентує музичний твір, вчителя співів, викладача музичної грамоти та основ творчого музикування, концертмейстера тощо» (с. 82), що віддзеркалено у теоретично цінній схемі поліфункціональної обумовленості завдань, які мають вирішувати вчителі музичного мистецтва (с. 85). Саме ця концептуальна позиція викликає долучення принципу системно-скоординованого залучення до багатовекторних видів самостійної й творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

У дослідженні також обґрунтовано компетентнісний, особистісно-спрямований, інтеграційний, інноваційний, технологічний підходи з системою відповідних принципів: системно-скоординованого залучення здобувачів до різних видів самостійної роботи з урахуванням багатовекторності творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва; пракселогічної спрямованості міждисциплінарного узгодження творчих завдань; налагодження педагогічної взаємодії як джерела творчого натхнення й пошуково-творчої активності на засадах фасилітативної підтримки реалізації творчих потенцій здобувачів; міждисциплінарної координації з урахуванням принципів формування узагальнених мистецьких знань, музично-виконавських і творчих навичок; спонукання до інноваційно-інформативного й продуктивно-творчого самовдосконалення; впровадження комплексу ІКТ і спеціалізованих музичних програм з метою збагачення творчих можливостей майбутніх учителів музичного мистецтва; взаємодоповнення завдань алгоритмовано-технологічного та інтуїтивно-спонтанного спрямування (с. 108).

У другому підрозділі обґрунтовано педагогічні умови й методи формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного

мистецтва на засадах функціонально-системного підходу. Умовами, що відповідають меті дослідження, обрано: створення освітнього середовища, сприятливого для оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва здатності творчо вирішувати комплекс функціональних завдань; спонукання до активного й постійного удосконалення своєї музично- й педагогічно-творчої діяльності; забезпечення індивідуального вектору екстраполяції засвоєних творчих умінь в процес навчально-апробаційної та реальної педагогічної практики.

Конкретизація кожної з умов висвітлює концептуальний задум дослідження. Зокрема, перша умова забезпечує ефективність вирішення завдань творчого характеру та визначає створення відповідного педагогічного середовища, сприяє розкриттю потенційних можливостей учасників педагогічного процесу. Значну увагу приділено виховній, освітній та розвивальній функціям творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Друга – пов'язана з багатофункціональністю діяльності вчителя на засадах різноманіття конкретних видів музично-педагогічної діяльності, опанованих ним для успішного вирішення професійних завдань. Автор висвітлює групи методів, доцільні у проблемному навчанні студентів. Третя – спрямовувалась на апробацію власних вмінь у навчально-творчих ситуаціях і перевірку своїх можливостей застосовувати їх в обставинах, наближених до реальних шкільних. Описано потенціал ігрового методу, різних форм творчого музикування в опорі на теорію основних рольових ідентичностей у музичній освіті К. Буїджа.

Представлена модель методики формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва містить мету (формування в майбутніх учителів музичного мистецтва творчої компетентності), цільовий блок (структурні компоненти та критерії оцінювання), методологічний блок (наукові підходи, педагогічні принципи), методичний блок (педагогічні умови, етапи і зміст формувального експерименту) і результат (удосконалення творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва).

У *третьому розділі* «Експериментальна перевірка методики формування в майбутніх учителів музичного мистецтва творчої компетентності творчої компетентності на засадах функціонально-системного підходу» автором вирішувались четверте та п'яте завдання дослідження. Ним було розроблено діагностичний інструментарій виявлення рівнів сформованості в майбутніх учителів музичного мистецтва творчої компетентності, висвітлено зміст і результати експериментальної роботи з

формування в майбутніх учителів музичного мистецтва творчої компетентності на засадах функціонально-системного підходу.

Зазначено, що в експериментальній роботі взяли участь здобувачі освітнього рівня «бакалавр» 4 курсу, які навчалися за експериментальною програмою два семестри 2022-2023 н.р. Загалом кількість респондентів складала 64 здобувачів 4-го курсу. З них 32 особи увійшли до ЕГ, а 32 – КГ, в якій фахову підготовку було проведено за типовим навчальним планом й методикою.

На констатувальному етапі експериментального дослідження автором було розроблено критерії, показники оцінювання рівнів сформованості структурних компонентів творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. У структурі феномену творчої компетентності було виділено мобілізаційно-інтенційний, фахово-гностичний, аналітико-прогностичний, діяльнісно-креативний критерії. Кожний з критеріїв конкретизований трьома показниками. Встановлено та диференційовано рівні сформованості творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: індиферентно-творчий, фрагментарно-творчий, творчо-пошуковий, творчо-результативний.

Констатувальний етап експериментальної роботи забезпечувався комплексом методів та творчих завдань. Серед таких зазначимо анкетування, опитування, включене спостереження, самоаналіз і самозвіт здобувачів, оцінка студентами пропонованого експериментатором переліку способів визначення творчих проявів учнів і виділення серед них найбільш значущих і реальних для практичного застосування в шкільній дійсності; розроблення вступного слова до твору, обґрунтування виконавської інтерпретації твору, перегляд відеозапису виконання учнем пісенного твору, написання есе на тему, ритмова імпровізація, створення акомпанементу за цифровими позначеннями гармонічної мови, варіювання засобів виконавської виразності у процесі виконання знайомих пісень та інструментальних творів із власного репертуару, розробка плану і сценарію музично-просвітницького заходу та ін. Відсоткову фіксацію якісного вимірювання кожного з критеріїв детально прописано у відповідній таблиці та діаграмі.

Формувальний експеримент відбувався за організаційно-інтенційним, формувально-базовим і творчо-діяльнісним етапами, на кожному з яких реалізовувалася відповідна педагогічна умова. Викликає підтримку коло творчих завдань, що були спрямовані на формування показників творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зокрема, це виконання творчих завдань у малих групах, участь у просвітницьких, благодійних, соціально зорієнтованих концертах і розважальних студентських заходах; дотримання загального алгоритму формування інтегровано-узагальнених елементів музично-виконавської техніки («для інструментальних форм музикування це стосувалося специфічно-рухового стану відповідного виконавського апарату, оволодіння різноманітним туше й звуковедіння, а також формування здатності грати без зорового контакту з клавіатурою клавішного інструменту, цілісно охоплювати гармонійну логіку в структурі твору та особливості його фактурного викладу», с. 158), рухово-пластичних вправ на засадах звернення до хореопедагогічних технологій, вправи на міцне засвоєння метричної пульсації з усвідомленням особливостей її відтворення в складному метрі, аналіз виконання одного твору в різних виконавсько-інтерпретаційних версіях, відтворення в характері диригентських жестів наявних інтерпретаційних версій, розроблення презентацій двох різновидів, створення банку даних щодо кращих пісень для дітей різного віку, а також добір прикладів покликання на їх виконання й відеозаписи занять та ін. Викликає інтерес органічної інсталяції технологій штучного інтелекту (ChatGPT, «Deer Research»), що супроводжувалось дотриманням норм академічної доброчесності, вміннями «чітко й лаконічно формулювати в чаті завдання й визначати бажаний стиль викладу матеріалу, зокрема – науково-популярний, з елементами розважальності» (с. 182).

Отримані результати формувального експерименту перевірялись за допомогою критерію φ^2 Фішера, що підтвердило ефективність розробленої методики формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах функціонально-системного підходу.

Наголосимо на науковій новизні дисертації Сюй Ченьцзи, яка полягає в тому, що *вперше*: запропоновано розв'язання проблеми формування в майбутніх учителів музичного мистецтва творчої компетентності на засадах функціонально-системного підходу; визначено сутність і структуру досліджуваного феномену в єдності особистісно-мотиваційного, когнітивно-творчого, методико-гностичного, творчо-результативного компонентів; обґрунтовано наукове забезпечення цього процесу з урахуванням провідних настанов наукових підходів – функціонально-системного, компетентнісного, особистісно-спрямованого, інтеграційного, технологічного, інноваційного; визначено методичні принципи: системно-скоординованого залучення здобувачів до різних видів самостійної роботи з урахуванням багатовекторності творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва; праксіологічної спрямованості міждисциплінарного узгодження

творчих завдань; принцип налагодження педагогічної взаємодії як джерела творчого натхнення й пошуково-творчої активності на засадах фасилітативної підтримки реалізації творчих потенцій здобувачів; міждисциплінарної координації задля формування узагальнених мистецьких знань, музично-виконавських і творчих навичок; спонукання до інноваційно-інформативного й продуктивно-творчого самовдосконалення; впровадження комплексу ІКТ і спеціалізованих музичних програм з метою збагачення творчих можливостей майбутніх учителів музичного мистецтва; взаємодоповнення завдань алгоритмовано-технологічного та інтуїтивно-спонтанного спрямування; обґрунтовано педагогічні умови формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах функціонально-системного підходу, а саме – створення інноваційного освітнього середовища, сприятливого для оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва здатності творчо вирішувати комплекс функціональних завдань; спонукання до активного й постійного удосконалення своєї музично- й педагогічно-творчої діяльності; забезпечення індивідуального вектору екстраполяції засвоєних творчих умінь у процес навчально-апробаційної та педагогічної практики.

Методологічні положення, цілісність й системність вивчення феномену формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах функціонально-системного підходу, високий рівень наукового мислення, використання комплексу методів, відповідних меті і завданням дослідження, об'єктивність результатів вибірки, результативність впровадження матеріалів дослідження в освітній процес на факультеті музичної та хореографічної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», обробка емпіричних даних статистичними методами зумовили вірогідність результатів дослідження Сюй Ченьцзи.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях

Результати дослідження відображено у 12 публікаціях, з яких 3 статті надруковано в наукових фахових виданнях України (1 з них у співавторстві) та 9 апробаційного характеру з яких 4 у співавторстві, видані українською і китайською мовами. Публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій, зміст статей здобувача, в яких відображено основні положення і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають процес формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах

функціонально-системного підходу. Дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, яка має завершений характер.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне висловити в дискусійному аспекті наступні положення та побажання до рецензованої дисертаційної роботи:

1. На с. 37 дослідник зауважує на розмежування видів творчості за способом і сутнісною формою прояву інноваційної активності, а саме – її наукового, художнього й діяльнісно-практичного різновидів, натомість деталізує художнє мислення і види виконавської діяльності. Хотілося б почути, як автор розуміє науковий різновид творчості.
2. На с. 41 автор апелює до розроблення виконавсько-інтерпретаційної моделі засвоюваного твору, яка конкретизує набуття виконавсько-творчих умінь. Вважаємо, що робота виграла б у разі більшої деталізації змісту такої моделі.
3. У підрозділі 2.1 дослідник вказує на важливість в реалізації технологічного підходу принципу взаємодоповнення завдань алгоритмовано-технологічного та інтуїтивно-спонтанного спрямування. Хотілося б почути пояснення автора, як саме в роботі представлено дотримання даного принципу.
4. Дослідником описано алгоритм формування інтегровано-узагальнених елементів музично-виконавської техніки (с. 157-158), класифіковано відповідні вміння для його реалізації. Разом з тим, він не деталізує шлях автоматизації навичок виконання ритмових малюнків різної складності на засадах вміння розпізнавати їх особливості завдяки зіставленню з метричною пульсацією, засвоєною на рівні підсвідомості.
5. Робота не позбавлена певних технічних огріхів.

Натомість висловлені зауваження запитання мають рекомендаційний характер і не ставлять під сумнів результати виконаної Сюй Ченьцзи роботи.

Загальний висновок

Спираючись на вищезазначене, з урахуванням наукової новизни викладених у роботі положень, теоретичної та практичної значущості досягнутих у ній результатів, можна стверджувати, що дисертація «Формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах функціонально-системного підходу» має завершений, цілісний, авторський характер і відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів

присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва і
методики навчання
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

30.04.2025

ПІДПИС Анатолій МАРТИНЮК
Засвідчую:
Нач. ВК